

ОСОБЛИВОСТІ ЕТАПУ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ З НОВИМ АНГЛОМОВНИМ ГРАМАТИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ

І.В.Мірошник

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

У статті розглядаються особливості етапу ознайомлення учнів початкової загальноосвітньої школи з новим англomовним граматичним матеріалом. Розроблено три варіанти ознайомлення учнів з функцією і формою Present Progressive. Подаються результати проведення лабораторного експерименту, згідно з якими більш ефективним і доступним для молодших школярів є другий варіант ознайомлення з новим англomовним граматичним матеріалом (спеціально підготовлена розповідь вчителя з використанням казкового сюжету та ілюстративного матеріалу).

Ключові слова: англomовний граматичний матеріал, варіанти ознайомлення, лабораторний експеримент.

И.В.Мирошник. Особенности этапа ознакомления учащихся начальной общеобразовательной школы с новым англоязычным грамматическим материалом. В статье рассматриваются особенности этапа ознакомления учащихся начальной общеобразовательной школы с новым англоязычным грамматическим материалом. Разработано три варианта ознакомления учащихся с функцией и формой Present Progressive. Поданы результаты проведения лабораторного эксперимента, согласно которым более эффективным и доступным для младших школьников является второй вариант ознакомления с новым англоязычным грамматическим материалом (специально подготовленный рассказ учителя с использованием сказочного сюжета и иллюстративного материала).

Ключевые слова: англоязычный грамматический материал, варианты ознакомления, лабораторный эксперимент.

I.Miroshnyk. The peculiarities of presenting new grammar material in English to primary school learners. The article deals with the peculiarities of presenting new grammar material in English to primary school learners. Three variants of presenting the function and form of Present Progressive have been worked out. The results of the laboratory experiment are given, according to which the most effective and intelligible variant of presenting new grammar material in English to primary school learners is the second one (specially prepared story by the teacher with a fairy-tale theme and illustrative material).

Key words: grammar material in English, laboratory experiment, variants of presenting.

Аналіз науково-методичних і нормативних джерел [1; 3, с. 18; 17, с. 14; 18; 19, с. 22], а також навчально-методичних комплексів (НМК) з англійської мови (АМ) для початкової загальноосвітньої школи (ПЗШ) свідчить про те, що у більшості вітчизняних підручників домінує імпліцитний підхід до засвоєння англomовного граматичного матеріалу (АГМ). Згідно з цим підходом усі граматичні явища, які вивчаються у 2 – 4-х класах, рекомендовано опановувати лексичним способом, тобто граматичний матеріал має засвоюватися учнями без будь-яких пояснень – імпліцитно (інтуїтивно) шляхом сприймання мовленнєвих зразків (МЗ) у комунікативних ситуаціях, а правильність мовлення повинна формуватися за рахунок багаторазового вживання граматичних структур (ГС). Але імпліцитний підхід до раннього навчання граматичного аспекту мовлення не має теоретично обґрунтованої методології, не наводяться аргументи щодо його впливу на успішність вирішення провідних завдань початкової освіти, зафіксованих у Державному стандарті початкової загальної освіти (2005 р.) щодо спрямованості навчального процесу на всебічний розвиток молодших школярів, на повноцінне

оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності – мотиваційним, змістовим, процесуальним. Поза увагою залишається питання узгодження імпліцитного навчання граматики з можливостями врахування набутого досвіду дітей з вивчення граматики рідної мови. Ми, у свою чергу, беручи до уваги результати наукового спостереження за уроками АМ у початковій школі [10; 11], можемо стверджувати, що з другого півріччя 3-го класу вже можна відмовитися від повністю імпліцитного підходу до навчання граматики АМ і починати використовувати під час ознайомлення з новим АГМ елементи пояснення та евристичної бесіди, підштовхуючи учнів до формулювання ними певних висновків, в чому і полягає **актуальність** дослідження. Тому **метою статті** є з'ясувати оптимальні шляхи ознайомлення учнів ПЗШ з новим АГМ. **Об'єктом** є процес дослідження оптимального шляху ознайомлення учнів ПЗШ (другий рік навчання) з новим АГМ. **Предметом** дослідження є запропоновані варіанти ознайомлення учнів 3-го класу з новим АГМ. **Матеріалом** дослідження є методична розробка варіантів ознайомлення учнів ПЗШ з функцією і формою Present Progressive у порівнянні з функцією і формами Present Simple.

Згідно з результатами дослідження методики навчання АМ дітей молодшого шкільного віку, проведеного О.О.Паршиковою [16], процес формування англомовної граматичної компетенції (АГК) слід реалізовувати на комунікативно-ігровій основі. Цієї ж думки дотримуються і багато інших методистів. Так, С.В.Роман, наголошує на тому, що застосування іграшок, ляльок, іграшкових тварин, масок, предметів побуту, кубиків, іграшкових телефонів, малюнків, дій та особливо автентичних відео, тобто графічних та ілюстративних опор, покликано забезпечити мовленнєву ініціативу дітей і є підказкою учням у моделюванні ситуацій спілкування [20, с. 74].

Як зазначає Н.К.Скляренко, під час реалізації принципу подачі нового навчального матеріалу (мовних і мовленнєвих одиниць) в контексті ним може служити текст-полілог, епізод навчального відеофільму, автентичний діалог, розповідь учителя, яку він спеціально підготував, і навіть пісня або вірш [21, с. 238].

Етап ознайомлення молодших школярів з певним граматичним явищем / структурою передбачає також використання казкового / фабульного сюжету, який динамічно розвивається, прийомів персоніфікації стосовно низки граматичних явищ (наприклад, наділення тварин, предметів, загальних понять – граматичних явищ – людськими якостями і властивостями), виділення граматичних форм, використання схем [8, с. 365]. На ефективність застосування прийому персоніфікації вказує і О.О.Коломінова: діти краще засвоюють базові граматичні поняття, якщо вони подаються в образній, персоніфікованій формі [5]. На доцільності використання образів у вигляді казкових персонажів під час ознайомлення учнів з новими ГС наголошує також К.Бурк [23]. Провідні дослідники раннього шкільного навчання іноземної мови (ІМ) рекомендують організовувати ознайомлення з новим граматичним матеріалом у формі цікавих “проблемних історій”, текст яких складений з метою привернути увагу молодших школярів засобами рідної мови до універсальних явищ і допомогти їм зрозуміти, що незалежно від конкретної мови люди завжди використовують “спеціальні сигнали” для вирішення різних намірів спілкування [12, с. 39].

Крім того, методичні дослідження раннього шкільного (М.З.Біболетова, І.Л.Бім, Н.Д.Гальскова, Н.В.Добриніна, О.А.Ленська, С.В.Логунова, О.Й.Негневицька, З.М.Нікітенко) та дошкільного (Н.А.Горлова, Р.Роуз, Т.М.Шкваріна) навчання АМ відстоюють доцільність свідомого, із застосуванням певних правил, підходу до навчання учнів початкової школи

граматичного матеріалу. Цієї ж думки дотримується і В.Г.Куліш, яка зазначає, що граматичний матеріал учням початкової школи доцільно презентувати у вигляді правил, моделей, поєднань правило+модель, МЗ, а також лексичним способом (у вигляді словоформ) на основі порівняння з рідною мовою, співставлення нових для учнів явищ ІМ з уже вивченими явищами цієї мови, всебічного розкриття сутності граматичного явища, обсягу його значень і засобів вираження [6, с. 110 – 111].

Американські методисти (N.Bailey, S.Krashen, C.Madden, F.Newmeyer, W.Rutherford) дійшли висновку, що під час навчання граматики ІМ повинно мати місце також і несвідоме її засвоєння. А для такого засвоєння необхідне “занурення” у мовне середовище, де, перш за все, наголос буде робитися на смислову сторону явища, тобто на його функцію.

Отже, питання подачі нового граматичного матеріалу молодшим школярам залишається дискусійним, методисти різних шкіл вирішують це питання по-різному.

Наукові дослідження в галузі вікової психології та фізіології дають підстави для виділення кількох стадій у навчанні ІМ учнів ПЗШ, які корелюються з періодизацією психічного розвитку дітей Ж.Піаже, згідно з якою учні 1 – 2-го класів (6 – 7 років) знаходяться на стадії доопераціонального розвитку, а учні 3 – 4-го класів (8 – 9 років) – на стадії конкретних операцій [10; 16]. Учні другого класу ПЗШ розуміють сприйняті мовленнєві повідомлення, здатні імітувати і обирати як лексичні одиниці (ЛО), так і МЗ відповідно до комунікативного завдання в типових ситуаціях спілкування без внесення змін за умови забезпечення вчителем мотивації багаторазового вживання ЛО і МЗ, і лише на кінець 2-го класу деякі учні в змозі викликати певні МЗ з довготривалої пам’яті і виконати нескладні операції скорочення МЗ, доповнення, підстановки і заміщення складових елементів МЗ. Отже, учні цієї вікової категорії перебувають на початковій (дограматичній) стадії засвоєння ІМ. Враховуючи психофізіологічні особливості дітей 7-ми років, ми, слідом за О.О.Паршиковою, ставимо під сумнів експліцитне навчання їх граматики ІМ, яке передбачає ознайомлення учнів зі складними лінгвістичними узагальненнями на першому етапі ПЗШ. Учні ж 3-го класу, продовжуючи виконувати вищезазначені операції, вже здатні здійснити сегментацію засвоєних МЗ на рівні речення, проаналізувати і узагальнити синтаксичні закономірності побудови речень ІМ, комбінувати ЛО і МЗ за допомогою опор, навідних запитань і т.п., наданих вчителем. А отже, саме на цьому етапі навчання учнів ПЗШ ІМ можна говорити про свідоме формування у них АГК та розуміння ними функцій ГС, тобто коли учні перебувають на реорганізаційній (граматичній) стадії засвоєння ІМ. Тому ми зробили спробу припустити, що на початку вивчення ІМ учнями ПЗШ (2-й клас і I семестр 3-го класу) повинен превалювати імпліцитний (інтуїтивний) підхід з поступовим залученням експліцитного.

На граматичній стадії засвоєння АМ учнями ПЗШ ми будемо дотримуватися послідовності етапів формування граматичної навички за С.П.Шатіловим [22]. Цих етапів три: 1) орієнтовно-підготовчий, 2) стереотипно-ситуативний, 3) варіативно-ситуативний. Але у цій статті ми обмежимося розкриттям лише особливостей етапу ознайомлення учнів ПЗШ з новим АГМ. Метою цього етапу є ознайомлення учнів з новою ГС, яку вчитель має продемонструвати в потоці мовлення (на рівні понадфразової єдності або короткого тексту) у різноманітних, типових для цієї структури ситуаціях, а в разі потреби дати відповідні роз’яснення. Це передумови для формування гнучкості навички. Учні мають усвідомити комунікативне значення нової ГС, її функції в мовленні, багато разів прослухати зразки мовлення, побудовані за цією структурою, тим чи іншим

способом показати, що вони розуміють їх. Мовленнєві дії учнів переважно рецептивні. Наприкінці цього етапу доцільним є фонетично опрацювати нові зразки мовлення [22, с. 29].

Задовольняючи природні та психічні потреби мозку молодших школярів на граматичній стадії їхнього розвитку, логічно буде організувати пояснення нового граматичного матеріалу таким чином, щоб учні шляхом логічних міркувань, порівняльного аналізу наявної у них інформації, спираючись на вже набутий досвід в рідній та іноземній мовах, під керівництвом учителя, робили висновки про функціональні і формальні особливості явищ, що вивчаються, самі спробували формулювати правила. На наш погляд, таким прийомом пояснення і засвоєння нового граматичного матеріалу та, як зазначає Н.К.Скляренко [21, с. 238], способом залучення тих, хто навчається, до самостійного здобування знань є *евристична бесіда* (термін Р.К.Міньяр-Белоручева).

У педагогічній і методичній літературі під евристичною бесідою розуміють ряд розташованих в логічній послідовності питань, що потребують вдумливих відповідей, завдяки яким буде вирішене поставлене завдання, сформовані нові поняття, висновки, правила, з використанням набутих знань і спостережень [2; 7; 9]. Вчитель має підводити учнів до правильного розуміння істини [4]. І.Я.Лернер зазначає, що “творче мислення передбачає інтуїцію, осяяння, так зване “ага”-мислення ...” [7, с. 78]. В основі евристичної бесіди покладено використання евристики, “ага-ефекту”, коли учня підводять до здогадки, відкриття.

Під час евристичної бесіди, на думку О.М.Ніцецької, вчитель повинен привернути увагу учнів до “критичних точок”, “зон небезпеки”, тобто до місць, де можуть з’явитися найбільш типові та стійкі помилки [15, с. 20; 14, с. 86]. Такий підхід дозволяє диференційовано підходити до кожного класу і враховувати індивідуальні особливості учнів. Вчитель може швидко реагувати на висловлювання учнів, визначати ступінь розуміння та усвідомлення ними нового граматичного матеріалу, регулювати рівень проблемності згідно з рівнем підготовленості класу. Учні розмірковують, формулюють висновки вголос, що дозволяє вчителю постійно контролювати їхні дії. При цьому в учнів формується здібність аналізувати граматичні явища поетапно, з різних боків, що, в свою чергу, виробляє в них механізми самоконтролю [14, с. 86].

І хоча евристичні бесіди були рекомендовані вперше на факультативних заняттях з ІМ в старших класах [9], О.М.Ніцецька довела доцільність їх використання з учнями 7-го класу (третій рік навчання ІМ), ми зробили спробу довести ефективність їх застосування під час навчання ІМ учнів ПЗШ, починаючи вже з другого семестру 3-го класу. Третьюкласники (другий рік навчання ІМ) вже в змозі встановлювати причинно-наслідкові зв’язки між фактами, подіями або явищами, в тому числі й граматичними, висловлюючи результати цих процесів у формі суджень; здійснювати понятійно-мовне узагальнення, усвідомлювати свої дії, здійснювати аналіз і узагальнення синтаксичних закономірностей і сегментацію засвоєних МЗ на рівні речення, логічно розмірковувати, роблячи певні висновки.

Ми цілком погоджуємося з думкою О.О.Коломінової про те, що ознайомлення учнів ПЗШ з АГМ має бути вмотивованим, підкріпленим цікавою ігровою ситуацією / завданням, увага учнів має бути скерована на з’ясування і усвідомлення функції певної ГС [5, с. 157], але на наш погляд, на цьому етапі пояснення вчителя щодо функції і форми нової ГС має відбуватися із застосуванням саме елементів пошукової діяльності учнів, її подальше розпізнавання і диференціація повинні супроводжуватися елементами евристичної бесіди, яка, на нашу думку,

сприятиме розвитку творчого мислення молодших школярів, оскільки евристичні бесіди покликані розвивати в першу чергу творче мислення учнів.

В залежності від того, якій стороні граматичного явища, що вивчається, надається перевага (функціональній або формальній), в методиці було розроблено такі типи евристичних бесід:

I - евристичні бесіди, метою яких є визначення функції граматичних явищ, що вивчаються;

II - евристичні бесіди, метою яких є визначення форми граматичних явищ;

III - евристичні бесіди, метою яких є визначення як функціональних, так і формальних особливостей граматичних явищ [13, с. 74; 14, с. 88 – 89].

На нашу думку, раціональним буде використання евристичних бесід третього типу, оскільки форма має засвоюватись у нерозривній єдності з функцією.

З метою визначення найбільш доступного і ефективного способу презентації нового АГМ нами було розроблено три варіанти ознайомлення учнів 3-го класу з новим англomовним граматичним явищем (функцією і формою Present Progressive у порівнянні із вже знайомими дітям функцією і формами Present Simple) з використанням елементів евристичної бесіди.

ВАРІАНТ 1

I. Передтекстове завдання.

Teacher: Dear children, today we'll watch the fairytale film "Wizadora". We'll see the following persons and animated things in the episode:

🌐 Wizadora, a girl, a wizard (a wizard – чарівник, Wizadora – чарівниця),

🌐 Phoebe, a telephone. She is Wizadora's friend. She is a girl too. Do you like Phoebe?

🌐 Hangle – вішалка,

🌐 Very old fish

🌐 Top – верхній

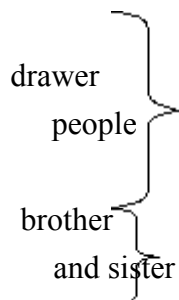
🌐 Middle – середній

🌐 Bottom – нижній

🌐 Sticky – переповнений

🌐 Tom

🌐 Katie

T.: Зверніть, будь-ласка, увагу на те, що роблять ці дійові особи в той момент, коли ми будемо на них дивитися.

II. Перегляд уривку фільму.

Hangle: What's that?

Top: Is the phone ringing?

Phoebe: No it isn't. That's the doorbell.

Hangle: Where are you going?

Phoebe: I'm going to the door. What's the matter? Why are you crying?

Tom: I'm crying because I can't find my sister, Katie. Is this Wizadora's house?

Phoebe: Yes, it is. Who are you?

Tom: My name's Tom Robinson. Wizadora's a wizard. Can she find Katie?

Phoebe: Wizadora isn't here.

Tom: Oh dear. Where is she?

Very Old Fish: She's shopping.

Tom: Oh no!

Hangle: Why is he crying?

Phoebe: He's crying because he can't find his sister.

Tom: Who are you?

Phoebe: My name's Phoebe. I'm a telephone.

Tom: Can you help?

Phoebe: Well ... I'm not a wizard but I'm a very clever telephone. Yes, I can! Now, what's your name?

Tom: It's Tom Robinson.

Phoebe: Tom ... Robinson. Now. How old are you?

Tom: I'm eight.

Phoebe: What's your address?

Tom: I live next door.

Phoebe: But what's your address?

Tom: 4 Park Road, Wandsworth.

Phoebe: What's your sister's name?

Tom: It's Katie.

Phoebe: How old is she?

Tom: She's eleven.

Phoebe: What colour is her hair?

Tom: She's got blond hair.

Phoebe: Has she got glasses?

Tom: No, she hasn't.

Phoebe: What colour are her eyes?

Tom: She's got blue eyes.

Phoebe: Is she small?

Tom: No, she's tall.

Phoebe: Is she fat?

Tom: No, she isn't fat. She's thin.

Top: Has she got a big nose?

Tom: No, she hasn't!

Middle: Has she got long ears?

Tom: No, she hasn't!

Phoebe: Be quiet!

Top: I've got a big nose.

Bottom: You've got a red nose.

Sticky: We've got big eyes.

Middle: I've got long ears.

Phoebe: Be quiet! Now, Tom. What's Katie wearing?

Tom: Well, she's wearing a red skirt ... and a blue sweater and a white shirt.

Phoebe: Shoes?

Tom: Yes. Black shoes.

Phoebe: Is she wearing socks?

Tom: Yes, she is. White socks.

Phoebe: Is she wearing a hat?

Tom: No, she isn't.

Hangle: What are you doing, Phoebe?

Phoebe: I'm writing. I'm helping Tom.

Wizadora: A bottle of milk, a bag of sugar, some eggs and ... Oh no! The apples. Where are the apples?

Phoebe: This is Tom Robinson. He's eight. His address is 4 Park ... Road ...

Wizadora: Hello, Tom. Oh, I know Tom. He lives next door. What's the matter?

Tom: I can't find Katie. You're a wizard, Wizadora. Can you help?

Wizadora: Yes, I can.

III. Перевірка розуміння уривку фільму.

T.: I'd like to see how well you understand the events of the film. Listen to my statements. Say "Yes", if it is true; say "No", if it is untrue.

1. The doorbell is ringing. (Yes.)
2. The telephone is ringing. (No.)
3. Tom is smiling. (No.)
4. Tom is crying. (Yes.)
5. Wizadora is shopping. (Yes.)
6. Phoebe is crying. (No.)
7. Phoebe is writing. (Yes.)
8. Katie is wearing a hat. (No.)
9. Katie is wearing a red skirt. (Yes.)

IV. Евристична бесіда.

1. T.: Діти, скажіть будь-ласка, а коли саме відбуваються ці дії – *регулярно, кожного дня чи зараз перед нашими очима.*

Pupils: Так, зараз перед нашими очима.

2. T.: А як ми скажемо про те, що ми робимо на уроці *кожного дня* (We write words on the blackboard, we read texts, we speak English).

T.: Are we writing words now? (No, we aren't.)

T.: Are we reading a text now? (No, we aren't.)

T.: Are we speaking English now? (Yes, we are.)

3. T.: Подивіться на таблицю. (Назви граматичних часів і їхня основна функція спочатку закриті). Читайте речення за мною. Скажіть, коли відбувається дія: *часто, завжди, регулярно, кожного дня чи зараз, в момент мовлення, перед нашими очима?*

Таблиця 1

Контрастування функції Present Simple і Present Progressive

PresentSimple

PresentProgressive

звичайно, часто, завжди, кожного дня

зараз, в момент мовлення

1. Phoebe is a telephone. She always writes down the information.

1. Phoebe is writing down the information out Katie now.

2. The doorbell often rings.

2. The doorbell is ringing now (not the telephone!).

3. Wizadora shops every week.

3. Wizadora is shopping now.

4. Т.: Зверніть увагу на український переклад присудків. Він однаковий чи різний?

Р.: Однаковий.

Т.: А форма англійського присудка?

Р.: Вона різна.

5. Формулювання правила-інструкції.

Т.: Коли ми хочемо сказати, що щось відбувається саме зараз, в момент мовлення, вживайте видо-часову форму *Present Progressive*, а коли хочемо сказати, що дія відбувається регулярно, кожного дня (тижня, місяця і т.д.), вживайте видо-часову форму *Present Simple* (одночасно вчитель відгортає назви і функції видо-часових форм, які до цього були приховані).

6. Т.: А тепер зверніть увагу на форму Present Progressive. З чого вона складається?

Р.: is (дієслово *to be*).

Т.: А які ще форми цього дієслова ми знаємо?

Р.: am, are.

Т.: Дієслово *to be* тут є допоміжним. А друга частина? Це четверта форма англійського дієслова, яка називається *V-ing* (V від слова “*verb*” – дієслово). Наприклад: reading, watching, singing, playing, swimming, cooking, painting.

7. Т.: Let’s play ball. I throw the ball and say a verb (read), you add –ing (reading) and give it back to me:

Т.: read – Ps: reading;

Т.: watch – Ps: watching etc.

8. Робота за таблицею форм Present Progressive.

Таблиця 2

Форми Present Progressive та порядок слів

Підмет							
+			I	am		listening to the teacher	now.
+			Wizadora	is		shopping	at the moment.
+			Tom	is		crying	now.
-			I	am	not	singing	at the moment.
-			Hangle	is	not	counting Wizadora’s things	now.
-			We	are	not	playing ball	at the moment.
?		Is	Very Old Fish			reading a book	now? (No, it isn’t.)
?		Are	we			speaking English	now? (Yes, we are.)
?	What	is	Phoebe			writing down	at the moment? (The information about Katie.)
?	What	are	the people			doing	now? (They are talking.)
?	But:		Who	is		shopping	now? (Wizadora is.)

Т.: За таблицею читаємо вголос спочатку твердження. Що стоїть на першому місці? (Підмет.)

Шукаємо заперечні форми. Де саме стоїть заперечна часточка *not*? (між допоміжним дієсловом і V-ing смислового дієслова). А якщо ми хочемо запитати про те, *чи* хтось або щось робить щось зараз? Що стоїть на першому місці? (допоміжне дієслово). А як запитати про те, *що саме* хтось або щось робить зараз? Що стоїть на першому місці? (спеціальне питальне слово). Читаємо останнє речення. Де питальне дієслово *Who*? А чому воно стоїть в колонці “Підмет”? (Питальне слово *Who* є підметом! Тобто питальне слово і підмет співпадають! Це є питання до підмета.)

Т.: А тепер погляньте на ці речення. Вони написані українською мовою, з правого боку від цих речень – порожні клітинки. Ваше завдання – визначити, який час – Present Progressive або Present Simple ви б ужили в англійській мові, і поставити навпроти них значок “+”.

		Present Progressive	Present Simple
1.	Ти – учень. Що ти зазвичай вдягаєш до школи?		
2.	Що зараз робить твоя мама?		
3.	Я не дивлюся зараз мультфільм. Я працюю на уроці.		
4.	Мій друг часто виїжджає зі своїми батьками на відпочинок за місто.		
5.	Білосніжка зараз малює гнома.		
6.	Кожного дня після школи я граюся зі своїм собакою.		
7.	Русалонька не читає зараз свою улюблену книгу. Вона зараз плаває у морі.		
8.	Я завжди слухаюся своїх батьків.		
9.	Мій тато зараз працює. А мама в цей час робить покупки.		
10.	Кожного вечора я дивлюся свій улюблений мультфільм ‘Tom and Jerry’.		

Т.: А тепер прочитайте мовчки речення англійською мовою і визначте, який час у них вжито: Present Progressive чи Present Simple, ставлячи там, де потрібно значок “+”.

		Present Progressive	Present Simple
1.	Wizadora is shopping at the moment.		
2.	Tom often plays hockey with his friends.		
3.	Ariel is speaking to her father now.		
4.	Very Old Fish is not sleeping now.		
5.	I always do my homework.		
6.	What is your mother doing now?		
7.	I always go to bed at ten o'clock.		
8.	Mrs. Potato is cooking now.		
9.	Every morning I wash my face and clean my teeth.		
10.	Sister Fox is crying now.		

Ці тестові завдання були однакові для всіх груп учнів.

ВАРІАНТ 2

I. Передтекстове завдання (див. варіант 1).

II. Слухання казки (вчитель розповідає казку, демонструючи зображення того персонажу, від імені якого говорить). Текст розповіді вчителя повністю співпадає з текстом уривку фільму “Wizadora” (див. варіант 1).

III. Перевірка розуміння розповіді вчителя (див. варіант 1).

IV. Евристична бесіда (див. варіант 1).

Далі всі завдання з таблицями учні виконують так, як було описано у варіанті 1.

ВАРІАНТ 3

(створений на основі матеріалів чинного підручника для 3-го класу загальноосвітніх навчальних закладів О.Д.Карп'юк)

Teacher: Dear children, today we'll recollect the colours and some movements / actions, meet with many cartoon heroes, find out what they usually do and what they are doing now. But first listen to the poem. Your task is to listen to me very carefully and find out the picture with the boy described in the poem.

Listening to the poem.

The sportsman is healthy, the sportsman is nice.

He has brown hair and large blue eyes.

His T-shirt is yellow, his shoes are black.

His shorts are grey, his cap is red.

He is big, he is strong.

He likes to play football and volleyball.

(Учні визначають відповідний малюнок).

T.: Yes, this boy often plays football and volleyball with his friends. But also they like to swim, to go bowling, to climb the trees, to fly kites, to go fishing, to play basketball, to play golf and to play tennis. But now he is skiing, and his friends are playing hockey. Who likes to play hockey (to play volleyball, to swim, to go bowling etc.)? Show us, please, how well you can do it. (Учні імітують виконання своїх улюблених спортивних ігор).

E.g.: T.: Who likes to play hockey?

P1: I like to play hockey. (Учень імітує гру в хокей.)

Ps: Vova likes to play hockey.

T.: Look! And these girls like to run. And now open your books and listen to my reading the dialogue between two girls – Vicky and Jane. Зверніть увагу на те, коли саме відбуваються ці дії – регулярно, постійно чи зараз, в момент мовлення.

Vicky: Hi, Jane. Come in, please. I am watching my favourite cartoon now.

Jane: What is it about?

Vicky: It is about a mermaid. Her name is Ariel. Look, she is swimming.

Jane: Who is that man?

Vicky: That's her father. His name is Triton. Look, he is speaking to his daughter. He is very angry

...

Jane: Oh, Ariel is crying!

Vicky: Yes, she is sad. Listen, she is singing her song now.

Перевірка розуміння тексту-розповіді вчителя.

T.: I'd like to see how well you understand the events of the dialogue. Listen to my statements. Say "Yes", if it is true; say "No", if it is untrue.

1. Vicky is watching her favourite cartoon now. (Yes.)
2. Ariel is smiling. (No.)
3. The girls are speaking about their school. (No.)
4. Triton is speaking to his daughter. (Yes.)
5. Ariel is crying. (Yes.)
6. Ariel is playing with her sisters. (No.)
7. The mermaid is swimming. (Yes.)
8. Ariel is singing her song now. (Yes.)

T.: Діти, разом з Русалонькою сьогодні до нас завітали й герої інших мультфільмів. Вони також багато що люблять і вміють робити. Зверніть увагу на те, що ці герої роблять *зараз*. Listen!

1. Mickey Mouse likes to run. But now he is jumping.
2. Tiger likes to leap. But now he is climbing the tree.
3. Winnie-the-Pooh likes to jump, and Rabbit likes to skate. But now they are both dancing.
4. The chipmunks like to watch the birds and play leapfrog. But now they are flying a kite.
5. Panda likes to do kung-fu. But at the moment he is helping his father with cooking.
6. Garfield likes to eat. But now he is walking along the street.
7. The Crocodile likes to eat meat. But now he is swimming.
8. Sister Fox likes to sing. But now she is crying.
9. Maya likes to eat honey. But now she is flying.

Евристична бесіда.

1. T.: Діти, скажіть будь-ласка, а коли саме відбуваються ці дії (вчитель вказує на малюнки, дії на яких, згідно з розповіддю вчителя, відбуваються зараз, в момент мовлення) – *регулярно, кожного дня чи зараз, перед нашими очима*.

Pupils: Зараз.

2. T.: А як ми скажемо про те, що ми робимо на уроці *кожного дня*. (We write words on the blackboard, we read texts, we speak English).

T.: Are we writing words now? (No, we aren't.)

T.: Are we reading a text now? (No, we aren't.)

T.: Are we speaking English now? (Yes, we are.)

3. T.: Подивіться на таблицю. Читайте речення за мною. Скажіть, коли відбувається дія: *часто, завжди, регулярно, кожного дня чи зараз, в момент мовлення, перед нашими очима?*

PresentSimple

PresentProgressive

звичайно, часто, завжди, кожного дня

зараз, в момент мовлення

1. Vicky *always* watches her favourite cartoons on TV.

1. Vicky *is* watching her favourite cartoon on TV *now*.

2. The mermaid *selects* crabs *now*.

2. The m... *is* crying

3. Ariel *sings* her song *every day*.

3. Ariel *is* singing her song *now*.

Далі евристична бесіда відбувається так, як у варіанті 1.

Робота за таблицею форм Present Progressive.

Таблиця 3

Форми Present Progressive та порядок слів

		Підмет					
+			I	am		listening to the teacher	now.
+			Vicky	is		watching her favourite cartoon	at the moment.
+			Jane	is		speaking with Vicky	now.
-			I	am	not	singing	at the moment.
-			Ariel	is	not	smiling	now.
-			We	are	not	playing ball	at the moment.

?		Is	Snowwhite			painting the gnome	now?
?		Are	we			speaking English	now? (Yes, we are.)
?	What	is	Winnie-the Pooh			doing	at the moment? (Jumping.)
?	What	are	the chipmunks			doing	now? (They are flying a kite.)
?	But:		Who	is		crying	now? (Ariel is.)

Робота за таблицею 3 і далі проводиться так само, як у варіанті 1.

Ефективність розроблених варіантів ознайомлення з новим АГМ була перевірена нами під час проведення лабораторного експерименту. Лабораторний експеримент проводився у трьох третіх класах Чернігівського ліцею № 32 (навчання АМ в ліцеї здійснюється за програмою загальноосвітніх навчальних закладів) і трьох третіх класах загальноосвітньої школи № 35 м.Чернігова (всього в експерименті взяло участь 74 учні). В ЕГ 1 і ЕГ 4 використовувався варіант 1 ознайомлення з новим граматичним матеріалом, в ЕГ 2 і ЕГ 5 – варіант 2, в ЕГ 3 і ЕГ 6 – варіант 3.

Таблиця 4

Результати проведення лабораторного експерименту

	ЕГ	Визначення функції Present Progressive	Визначення форми Present Progressive
Чернігівська ЗОШ I – III ступенів № 35	ЕГ 1 (11 учнів)	6,2	7,8
	ЕГ 2 (12 учнів)	7	7,6
	ЕГ 3 (14 учнів)	7,5	5,3
Чернігівський ліцей № 32	ЕГ 4 (14 учнів)	6,2	6,5
	ЕГ 5 (12 учнів)	6,9	7,3
	ЕГ 6 (11 учнів)	7,1	5,5

Результати проведеного лабораторного експерименту, які описано вище, дають нам можливість стверджувати, що більш ефективним і доступним для учнів 3-го класу є другий варіант ознайомлення з новим АГМ. В результаті розповіді вчителя з використанням казкового сюжету учні під час перевірки рівня усвідомлення функції і форми граматичного явища Present Progressive у порівнянні з Present Simple показали кращі результати, що, в свою чергу, підтверджує результати досліджень зарубіжних вчених [24]. Але варто зазначити, що діти з великою цікавістю відреагували на використання під час уроку відеофільму. Головним поясненням отримання нижчого результату під час перевірки ефективності першого варіанту ознайомлення учнів з новим АГМ, на нашу думку, є недостатнє приділення уваги використанню автентичного відео на уроці в ПЗШ. Незважаючи на певні труднощі використання уривків автентичних дитячих відеофільмів, необхідно наполегливо впроваджувати їх в процес оволодіння ІМ у ПЗШ, зважаючи на величезний інтерес дітей до них.

Отже, повноцінне осмислення і розуміння АГМ учнями 7 – 8-ми років реалізується за участю психофізіологічних якостей, які у дітей цього віку вже є, тобто яскраво вираженого наочно-дійового, наочно-образного мислення, уявлень як чуттєвих, наочних образів предметів і явищ, уяви, здатності до імітації і т.д., з використанням найрізноманітніших видів опор та елементів евристичної бесіди, в ході якої відбувається і усвідомлення граматичного матеріалу, що вивчається, коли учні на основі лінгвістичного досвіду в рідній та іноземній мові його аналізують і самостійно роблять висновки про функцію і форми певної ГС. Демонструючи нові ГС, учитель має залучити учнів до самостійного здобування знань (з певною допомогою вчителя), адже, із психології відомо, що самостійно здобуті знання засвоюються набагато міцніше, ніж знання, одержані від когось.

Перспективою дослідження є розробка підсистеми вправ за комунікативно-ігровою

ЛІТЕРАТУРА

1. Басіна А. Методика викладання іноземної мови в початковій школі. – К.: Шкільний світ, 2007. – 126 с.
2. Берман И.М. Способы описания грамматического материала // Основы методики преподавания иностранных языков. – К., 1986. – С. 170 – 186.
3. Буренко В. Об'єктивні умови переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання (поради методиста) // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2002. – № 1 – 2. – С. 18 – 22.
4. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К.: ВК “Академія”, 2001. – 576 с. – /Альма – матер/.
5. Коломінова О.О. Проблема формування англомовної граматичної компетенції учнів початкової школи // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, № 811. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків: Видавничий центр ХНУ. – 2008. – Вип. 55. – С. 154 – 160.
6. Кулиш В.Г. Курс лекцій по методике преподавания английского языка в начальной школе для педагогических училищ и колледжей: Учеб.-метод. пособие. – Донецк: Юго – Восток, 1999. – 169 с.
7. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
8. Методика обучения иностранным языкам в начальной и основной общеобразовательной школе: Учебное пособие для студентов педагогических колледжей / Под ред. В.М.Филатова. – Ростов н / Д: Феникс, 2004. – 416 с.
9. Миньяр-Белоручев Р.К. Методика обучения французскому языку. – М.: Просвещение, 1990. – 224 с.
10. Мірошник І.В. Психофізіологічні передумови формування англомовної граматичної компетенції в учнів початкової загальноосвітньої школи // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія “Педагогіка та психологія”. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2010. – Вип. 17. – С. 36 – 45.
11. Мірошник І.В. Труднощі засвоєння англомовного граматичного матеріалу учнями початкової загальноосвітньої школи // Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка”. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22 – 23 квітня 2010 року “Міжкультурна комунікація: Мова – культура – особистість”. – Острого: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Випуск 15. – 388 с. – С. 165 – 174.
12. Никитенко З.Н. Технология обучения грамматике для детей 6 лет в 1 классе средней школы // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 5 – 6. – С. 39 – 47.
13. Ниццкая О.Н. Обучение грамматическому материалу и его организация в учебнике “English through communication” для 7 и 8 классов ср. школы: Дис. ... канд. пед. наук. – К., КГЛУ. – 1998. – 160 с.
14. Ніцецька О.М. Евристична бесіда як форма ознайомлення з новим граматичним матеріалом за підручником “English through communication” для 7 и 8 класів // Вісник КДЛУ. – Вип. 1. – 1998. – С. 85 – 93.
15. Ніцецька О.М. Методика засвоєння граматичного матеріалу в підручнику “English through

Communication” для середнього ступеня // Іноземні мови. – 1997. – № 4. – С. 20 – 23.

16. Паршикова О.О. Комунікативно-ігровий метод навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.О.Паршикова; Макіївський економіко-гуманітарний інститут – Донецьк: Видавництво «Вебер» (Донецька філія), 2009. – 296 с.
17. Петько Л.В. Проблеми шкільного підручника з англійської мови // Іноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 14 – 15.
18. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземна мова. 2 – 12 класи. 5 – 12 класи (2-га іноземна мова). – К.: Перун, Ірпінь, 2005. – С. 12 – 41.
19. Редько В. Молодші школярі ... Які вони? / Залежність ефективності навчання іноземних мов учнів початкової школи від їхніх вікових особливостей // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 1. – С. 22 – 30.
20. Роман С.В. Методика навчання англійської мови в початковій школі: Навчальний посібник. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
21. Складенко Н.К. Принципи формування іншомовної комунікативної компетенції // Мова, культура й освіта в сучасному світі: Збірник наукових праць до 90-річчя доктора філологічних наук, професора Романовського О.К. / Відп. ред. Стишов О.А. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. – 296 с. – С. 237 – 242.
22. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
23. Bourke K. Teaching Grammar to Young Learners. – Режим доступу: http://www.oup.com/elt/catalogue/guidance_articles/14867483?cc=gb#one.
24. Piepho H.E. Stories' ways / H.E.Piepho // Fremdsprachen in der Grundschule. Geschichten erzählen im Anfangsunterricht – Storytelling / hrsg. W.Bleyhl. – Hannover: Schroedel, 2002. – S. 20 – 34.